

Πόλυ Πάνου: «Ζούμε φουτουριστικά πια σήμερα»

του Σωτήρη Κακίση

(Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Symbol*, Σεπτέμβριος 1998).

Εκείνη όμως δεν ζει καθόλου, μα καθόλου... «φουτουριστικά». Εκείνη ζει πάντα στην πρώτη γραμμή της ζωής, στο παρόν πάντα του εαυτού και του τραγουδιού της. Η Πόλυ Πάνου η μυθική, η εξαιρετική, η μαγική, πάντα εδώ μένει, πάντα δίπλα μας περπατάει, πάντα για μας είναι. Γιατί υπάρχει πάντα και για 'κείνη και η φωνή και η ψυχή της, σαν το παλιό κρασί όλο και καλύτερη, όλο και πιο ονειρική, όλο και πιο απογειωμένη. Αλλά, προπαντός, όλο και πιο δική μας η Πόλυ Πάνου, πάντα νέα κι ωραία κι έτοιμη, πάντα κοριτσάκι ατρόμητο, πάντα αηδόνι στην καρδιά μας πάνω!

Θα πούμε για το αηδόνι που τραγουδούσε, μια φορά κι έναν καιρό, ανεβασμένο στο δέντρο του σπιτιού του στην Πάτρα μέσα, κυρία Πάνου, ή για τα σημερινά πράγματα; Για το τότε ή το τώρα να μιλήσουμε;

Για το τραγούδι, εννοείτε, πάντα.

Για το τραγούδι, βέβαια, αλλά κι όχι μόνο. Και για σας, που για το τραγούδι το ελληνικό είστε η ιστορία ολόκληρη...

Ας πούμε, τότε, για το τώρα. Ας ξαναπούμε πως το τραγούδι μας πια έπαψε να 'ναι διαχρονικό. Πως δεν μένει πια τίποτα. Σουξέ γίνονται, δεν μπορώ να πω, αλλά μετά δεν θυμάται ο κόσμος πια τίποτα. Λέξη.

Είμαστε στην εποχή του... «τραγουδήστε, πουλήστε, τελειώσατε»;

Οι εποχές αλλάζουνε, κύριε Κακίση. Και κάθε εποχή έχει τη χάρη της, και τα καλά, και τα κακά της. Εμένα προσωπικά μ' αρέσουν και πολλά πράγματα από το σήμερα, που το ζω όπως ζούσα και το παρελθόν μου. Αλλά, αναφορικά με το τραγούδι που με ρωτήσατε, νομίζω πως δεν κλασικοποιούνται πια οι επιτυχίες, δεν αντέχουν. Ξεχνιούνται, πεθαίνουνε τα τραγούδια τις μέρες αυτές. Σαν νεράκι χάνονται, πάνε...

Γιατί όμως; Δεν γράφονται τόσα τραγούδια και σήμερα;

Πώς δεν γράφονται. Πάρα πολλά, μα πάρα πολλά γράφονται.

Μήπως μόνο γράφονται, και δεν χορεύονται, δεν τραγουδιούνται;

Ο κόσμος πια δεν ξέρει τι να πρωτοδιαλέξει. Κι η ποιότητά τους δεν είναι πια καθόλου καλή, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Ελάχιστα πια είναι τα τραγούδια ποιότητας κάθε χρόνο.

Απάντηση, λοιπόν, πρώτη: Αύξηση της ποσότητας ίσον μείωση της ποιότητας. Εγώ επιμένω, όμως: Γιατί; Τόσο πολύ έχει αλλάξει η ζωή μας, λέτε;

Μα παλιά όλα τα πράγματα, όχι μόνο το τραγούδι, ήσαν πηγαία. Η παλιά φρουρά, που μας έχουν φύγει σχεδόν όλοι πια οι άνθρωποι αυτοί, γράφανε, γράφανε, και τι δεν γράφανε! Το κάθε τους τραγούδι ήταν έργο ολόκληρο. Και στόχο τους είχανε κατευθείαν την ψυχή του λαού. Τα ζούσαμε, τα ζούσανε κι οι ίδιοι τα τραγούδια τους. Τα τραγούδια ήσαν οι ζωές μας...

Αυτό το «ζούσαμε» ίσως είναι το κλειδί, η απάντηση που ψάχνουμε. Μήπως τότε ζούσαμε, και πια δεν ζούμε;

Ζούμε...φουτουριστικά πια σήμερα. Αυτό εγώ πιστεύω.

Έξω από τις ζωές μας; Υποκρινόμαστε τις ζωές άλλων;
Ναι. Έχουμε ξεφύγει. Είμαστε εκτός.

OFF, θα 'λεγαν τα νέα παιδιά, με τα αγγλο-ελληνικά τους!

Τη νεολαία, πάντως, εγώ να την κατηγορήσω δεν μπορώ. Η νεολαία πάντα θα ψάχνει κάτι το καινούργιο. Να, όμως, που κι αυτοί γυρνάνε σαν μόδα πίσω, και ξαναρχίζουνε να την «ξαναβρίσκουνε» με το παλιό, καλό λαϊκό τραγούδι.

Άλλωστε, το μέλλον πάντα θα περιέχεται στο παρελθόν, που λέει κι ο Άγγλος ποιητής...

Και υπάρχει πάντα ένα μπουζούκι, ένα λαϊκό όργανο, ακόμα και στις πιο μοντέρνες μουσικές. Φέρετε τι γινότανε από νέα παιδιά στο «Ντουζέني», που ήμουνα εγώ πέρυσι; Ή στο «Διογένη», δεν πάει καιρός. Ερχόντουσαν παιδιά συγκινημένα, να μου θυμίσουνε τραγούδια μου, που εγώ τα 'χα προ πολλού ξεχασμένα. Και μου λέγανε, «Φαρμάκι και Μαχαίρι», «θα μας το ξαναπείτε μια φορά, κυρία Πάνου;». Μιλάμε για μια πολύ παλιά επιτυχία του Μπάμπη Μπακάλη. Πού το ξέρανε τώρα τα παιδιά αυτά τα νέα, άγνωστο. «Ποιό είναι αυτό;», σκεφτόμουνα εγώ.

«Καρδιά μου καημένη», δεν λέει κι εκείνο τ' άλλο, του Μπακάλη πάλι;

Ναι. Τα ψάχνουνε, τ' αναζητάνε, τα θέλουνε. Συλλέκτες γίνονται.

Αρχαίων ήχων!

Κάνουνε συλλογές ολόκληρες από παλιά τραγούδια μας. Γιατί;

Γιατί;

«Ποιά ήταν ακριβώς η Πόλυ Πάνου;». «Ποια είναι του Καζαντζίδη η ιστορία;». Ποιός ξέρει; Πιάνουνε ένα παλιό τραγούδι τ' αυτιά τους, κι «ωπ»! Τσιμπήσανε. Από μια νέα εκτέλεση, από μια εκπομπή, από το τίποτα. Και ψάχνουν, και ψάχνονται, τα παιδιά.

Ίσως επειδή δεν πάει και παραπέρα. Έχετε παρατηρήσει με τι ενθουσιασμό στρέφονται παράλληλα και στις παλιές ελληνικές κωμωδίες, που παίζει και ξαναπαίζει η τηλεόρασή μας η σχιζοφρενική; Πώς αγαπάνε Αυλωνίτη και Βασιλειάδου και Σταυρίδη με πάθος;

Αν τους αγαπάνε; Χαμός γίνεται! Κι αυτό είναι από τα ευχάριστα. Από τα πολύ ευχάριστα, νομίζω εγώ.

Είχανε κι άλλο κέφι όλα εκείνα τα έργα, που εσείς σε πόσα πάλι έχετε τραγουδήσει...
Σ' αρκετά. Σ' αρκετά. Πάντα επαγγελματικά, εννοείται, βέβαια. Γιατί τότε εμείς μεσουρανούσαμε. Κι επιβαλλόταν να υπάρχουν και τα δικά μας, μεγάλα ονόματα, στους τίτλους του σινεμά, για να δουλέψει καλύτερα η κάθε ταινία. Επιβαλλόταν επίσης να υπάρχει...

...ένα επιπλέον γλέντι, με τον Ηλιόπουλο ή τον Βέγγο να ρίχνουν τις βόλτες τους!
Βέβαια. Αλλά κι οι ηθοποιοί αυτοί δεν πρόκειται να ξαναβγούνε. Δύσκολα, πολύ δύσκολα να ξαναβγούνε.

Τους θυμόσαστε όλους τους, κι έναν-έναν, κυρία Πάνου; Τον τρόπο τους, του καθενός τους το χαρακτήρα; Ήσασταν με όλους φίλη;
Με όλους. Με όλους. Φίλος μου όμως πιο πολύ απ' όλους ήταν ο Νίκος ο Σταυρίδης. Αλλά και τον λογοθετίδη θυμήθηκα εγώ, αυτόν τον καταπληκτικό κωμικό, τον εξαίρετο.

Αυτοί όλοι πάλι τι είχανε; Τι είδους άνθρωποι ήσαν;
Πολύ απλοί. Πάρα πολύ απλοί. Άνθρωποι κανονικοί ήτανε, κανονικότατοι. Μεγάλοι ηθοποιοί, αλλά άνθρωποι απλοί, καθημερινοί. Αυτοί δεν καβαλήσανε ποτέ καλάμια. Κι αυτό μετράει. Μετράει πάρα πολύ. Ο Σταυρίδης τι ήτανε; Μια ψυχούλα ήτανε. Ένα μικρό παιδί πάντα. Όπως κι ο άλλος ο φίλος μου ο καλός, ο Κώστας ο Χατζηχρήστος. Ο ...μποέμ. Αυτουνού του άρεσε να τα σκορπάει τα λεφτά του, να μην του μένει μία...

Κι ακόμα του αρέσει, απ' όσα μαθαίνουμε εν έτει 1998!
Εντάξει. Τι να κάνουμε; Με γεια του, με χαρά του. Έτσι το ένιωθε, έτσι το νοιώθει. Δεν αλλάζει ο άνθρωπος. Καλύτερα όμως έξω καρδιά, παρά υπόδουλος στα λεφτά, στα πλούτη.

Ο Σταυρίδης πάλι είχε και φωνή καλή. Γιατί δεν στεκόσουνα τότε στην Επιθεώρηση χωρίς φωνή κι...αντάρα!
Βεβαίως. Βεβαίως. Πάρα πολύ καλός ήτανε, ολόσωστος. Κι ο Αυλωνίτης. Κι όλοι τους.

Τι ωραία που τραγούδησε ο Βασίλης ο Αυλωνίτης Χατζιδάκι! «Ένα βράδυ στην Καστέλλα», «Γαρύφαλλο στ' αυτί», ανεπανάληπτα!
Με τη δική του, την τόσο χαρακτηριστική έκφραση, αλλά πόσο ωραία κι αυτός!

Ακόμα, λοιπόν, και γι' αυτούς η ψυχή πήγαινε πρώτη. Ψυχή δίνανε και στο πιο ταπεινό τραγουδάκι ολόκληρη...
Σ' όλα. Στα πάντα εμείς ψυχή δίναμε. Σήμερα τα πράγματα είναι στεγνά. Τυποποιημένα. Μιας χρήσης.

Με ημερομηνία λήξης κι οι καλλιτέχνες;
Με προγράμματα. Με αποστάσεις μεταξύ τους. Με αποστείρωση στις σχέσεις. Τώρα πια, τραγουδιστές και συνθέτες, σαν να μην έχουν καμία επαφή ανθρώπινη μεταξύ τους. Σχεδόν δεν γνωρίζονται. Στο δρόμο, δεν αναγνωρίζονται.

Ενώ σ' εσάς η παρέα ήταν το κόλπο;

Τι παρέα. Οικογένεια ήμασταν. Μια οικογένεια όλοι. Κι ο Χατζιδάκις ακόμα, που με πήρε να πρωτο-τραγουδήσω εγώ τα «Παιδιά του Πειραιά» του, μου είπε στο τηλέφωνο: «Έχω, Πόλυ, γραμμένο ένα τραγούδι για σένα». «Για ΣΕΝΑ!» Ξέρετε τι πάει να πει, τι σημαίνει αυτό;

Σημαίνει πως γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, αυτό το τραγούδι μπορεί μετά να γίνει ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. Και της Μερκούρη, και της Νταλιντά, και της Μούσχουρη, αλλά, προπαντός, όλων μας!

Και αυτό γινότανε όχι μόνο από έναν Χατζιδάκι, αλλά από όλους τους συνθέτες μας τότε τους καλούς, και τους στιχουργούς. Κι από Τσιτσάνη, κι από Παπαϊωάννου, κι από Βαμβακάρη. Ο Βαμβακάρης! Την ώρα που το 'γραφε το τραγούδι όλα τα σκεφτότανε. Και την ουσία, και τη μελωδία, και την ερμηνεία.

Και τώρα σκέφτονται, νομίζω, αλλά μετράνε πολύ πια κι οι περιουσίες, περισσότερο, πολύ περισσότερο, φοβάμαι, από τις ...ουσίες.

Εμείς οι παλιοί δεν τη ζήσαμε αυτή την εικόνα.

Δεν μπαίνανε πάντα τα λεφτά ανάμεσά σας;

Εμάς τότε μας φάχνανε, φάχναμε ο ένας τον άλλον, ποιός θα πει τι, ποιός θα τραγουδήσει καλύτερα το ένα, ποιός το άλλο.

Υπήρχε όμως και τότε ένα είδος «σταρ-σύστεμ». Κι εσείς, οι μυθικές για την Ελλάδα όλη, από ένα σημείο κι ύστερα, φωνές, μπορούσατε, από τη μια μέρα, από τη μια νύχτα στην άλλη, να αναδείξετε ένα σουξέ. Κι έναν συνθέτη μαζί, το έργο του ολόκληρο... Ναι. Κι αυτό γινότανε. Ενώ τώρα είμαστε στα παζάρια με τους συνθέτες συνέχεια. Εμείς αυτά τότε δεν τα ξέραμε.

Ήσασταν πιο αγνοί, πιο απλοϊκοί;

Όχι πιο αγνοί και πιο απλοϊκοί. Απλά γράφανε ΓΙΑ ΜΑΣ. Μας πιστεύανε εξαρχής. Ο Καζαντζίδης, ή η Πόλυ Πάνου, ή η Λίντα, ή η Γκρέυ, μπορούσαν να τα πάνε πάρα πολύ ψηλά τα τραγούδια τότε. Κι όλοι πιστεύαμε ο ένας στον άλλον. Δεν πιστεύαμε πρώτα στο οικονομικό, κι ύστερα σ' όλα τ' άλλα.

Επαγγελματίες ήσασταν κι εσείς, επαγγελματίες κι οι σημερινοί, πάντως.

Να μην κρυβόμαστε. Οι εταιρείες τότε θησαύριζαν από μας, κι εμείς παίρναμε ψυχία. Κι οι επιχειρηματίες των κέντρων επίσης. Γιατί τα μεροκάματά μας δεν είχανε καμία, μα καμία σχέση με τα σημερινά. Κι ούτε ποσοστά, πάλι, παίρναμε.

Κι υπογράφατε, σαν τους ηθοποιούς, τον απίστευτο όρο: «Και ουδεμίαν άλλην απαίτησιν έχω».

Μα ακόμα γίνεται πόλεμος για τα συγγενικά δικαιώματα. Ακόμα. Αλλά ο θεός, κι η ψυχή τους!

Είπαμε: Ψυχή εσείς, ψυχία αυτοί!

Είμαστε ακόμα...

Μια χαρά, μια χαρά, ευτυχώς, κυρία Πάνου. Ας ξεσπάνε και κάτι θύελλες, όπως η περσινή ανάμεσα σε Καζαντζίδη και Νικολόπουλο...

Ο Νικολόπουλος είναι ένας πάρα πολύ καλός συνθέτης. Κι ο Καζαντζίδης, από την άλλη, είναι ο μύθος που είναι. Εγώ απλώς πιστεύω πως, όταν κάποιος διεκδικεί κάτι, καλό είναι να το διεκδικεί εξ αρχής. Να μην το θυμάται μετά από τριάντα χρόνια.

Εκεί πικράθηκε, λέτε, πιο πολύ ο Στέλιος Καζαντζίδης;

Εκεί, νομίζω εγώ. Και γι' αυτό βγήκα κι εγώ στον Ευαγγελάτο κι είπα τότε πως καλό θα 'τανε ο Χρήστος, σαν μικρότερος, να κάνει ένα βήμα πίσω. Γι' αυτό. Ό,τι και πρόβλημα υπάρχει, καλύτερα να προσπαθεί κανείς να μη φτάνει στα δικαστήρια. Γιατί τότε ξεφεύγεις χωρίς να το καταλάβεις.

Στενάχωρα ήσαν όλ' αυτά, γκρο-πλαν συνέχεια στα ...σαρκοβόρα παράθυρα. Εσάς, πάλι, τι σας κράτησε, τι σας κρατάει τόσα χρόνια στην πρώτη γραμμή; Φτάνει ένα ήθος, όταν οι εποχές κι οι καταστάσεις μερικές φορές φτάνουν στο ...απροχώρητο;

Εγώ, Σωτήρη, από μικρή πολύ, το ξέρετε, τ' αντιμετώπισα όλα, τη ζωή μου όλη, με γάλο θάρρος. Ήμουνα από πάντα εξαιρετικά θαραλλέα, μπορώ να πω. Από τα δώδεκά μου και μετά, με το σπαθί μου πέτυχα ό,τι πέτυχα, πέρα όσα πέρασα. Από το Στούντιο 3, το μουσικακό πια της Κολούμπια που πρωτομπήκα, ίσαμε σήμερα. Ίσαμε τώρα. Εμείς με το θάρρος μας πριν απ' όλα, συνθέτες, στιχουργοί, τραγουδιστές, φτιάξαμε ό,τι φτιάξαμε, τον πλούτο όλο αυτό, που τον θαυμάζετε εσείς οι νέοι και σήμερα.

Θάρρος λοιπόν. «Θαρσείν Χρη» πάντα!

Εγώ, πριν απ' όλα, για τον εαυτό μου τραγούδησα, τραγουδούσα, τραγουδάω. Σ' εμένα έδινα και δίνω πάντα λογαριασμό. Χωρίς τρακ, χωρίς τίποτα. Σκασιαρχείο έκανα εγώ από το σχολείο για το τραγούδι. Μια ζωή σκασιαρχείο. Είχα, κι έχω πάντα, μεγάλο, πολύ μεγάλο πάθος. Το αγάπησα πολύ το λαϊκό τραγούδι. Και μπήκα μέσα κι έδωσα όλον μου τον εαυτό. Του Γρηγόρη Μπιθικώτση το χαρτί που μου 'δωσε, εγώ δεν το 'καψα. Δεν υπήρχε

περίπτωση να το κάψω! Και τρακ μόνο μεγάλη λίγο, μπορώ να σας πω, ένοιωσα. Πού να νοιώσω τότε;

Σας λείπουν οι φωνές οι επίσης μεγάλες, που τραγουδούσατε μαζί;

Αν μου λείπουν; Δεν μου λείπει ο Καζαντζίδης, δεν μου λείπει ο Στράτος ο Διονυσίου; Δεν μου λείπει, κι από το σπίτι μου μέσα, κι από τη ζωή μου, ο Ζαμπέτας, ο Χιώτης, ο Τσιτσάνης; Ο Καλδάρης, που τον αγάπησα τόσο; Ο Γιώργος ο Μητσάκης; Με όλους μαζί εγώ πάντα ήμουνα. Αλλά και πάντα θα 'μαι!